

Vaade rabasaarele

Foto Toomas Trapido

Kuidas Pautsjärve hongad omale rahvuspargi rajasid

Viis aastat tagasi meenutas Kalle Eller Karula rahvuspargi kolme aastakümne tagust sünnilugu – kuidas Apja küla meeste Piigle Juksi ja Tsiruli Riksi hoolimine ilusast metsast aitas säästa põliseid hongamände Pautsjärve rabatükikese ümber.

Väga vanad puud ja põline mets suudavad vahel tõmmata enda ligi aitajaid ja toetajaid, pakkudes samas vastu oma tarkust ja abi. Pautsjärve vana mets pakkus mängu- ja pesaaset metsistele, pääsedes nõnda metsisemängualana ka ise raieringist. Kuigi Palu metsavaht olla metsise maha lasknud ja viina kõrvale ära söönud, ei raatsinud raietöölised metstkonnas teada anda, et mängupaigas enam mängijat pole – mets oli selleks liialt ilus.

Peagi õnnestus hongadel sellesse metstkonda metsnikuna tööle saada Kalle Eller, kes üheskoos Apja küla raiemeestega hoidis Pautsjärve rabatükki hoolikalt puutumatuna.

1973. aastal viis Kalle Eller mind Pautsjärve puude juurde. Sain sealt ja mujaltki Karula metsist ja järvist head hingerahu ning jõudu oma tee otsimisel. Selle jõu toel kirjutasin oma Eesti Põllumajanduse Akadeemia metsanduse kursusetöösse üles Kallega koos mõeldud mõtted ja kavad kaitseala loomiseks ning jätkasin hiljem Metsainstituudi looduskaitse osakonnas töötades kaitseala loomist.

Paraku jäid head mõtted pikkadeks aastateks oma aega ootama. Kuid tänu Kalle Elleri ja Karula metsadesse elama tulnud Kaido Kama pingutustele ning hoolimisele pääsesid ilusaimaid metsad sel ajal raiumisest.

Samal ajal suutis Karula puu- ning metsarahva vägi kaasata omale appi aina enam inimesi – Eerik Leibaku, Pille Tomsoni, Rein Kuresoo, Kalevi Kulli ja palju teisi. Kõik nad aitasid üheskoos lõpuks vana metsa unistusel tegelikkuseks saada: kesta läbi mitmete põlvkondade õppimise ning rahu leidmise paigana, uudistada ise rahvuspargi külalastajaid ja jagada oma tarkust ning väge ka teistele.

Mikk Sarv,
Pautsjärve hongade käsilane

Juubelinumbris:

- ◆ *Ainult üks küsimus*
- ◆ *10 aastat Karula rahvusparki – mis on ära tehtud?*
- ◆ *Konverentsi "Inimene ja loodus" ettekanded*
- ◆ *Maastike hooldamise konkursi võitjad teada*
- ◆ *Merikotkas Karula rahvuspargis*
- ◆ *Uute elanike tutvustus*
- ◆ *Jüri jahimehelood*

Ainult üks küsimus: “Mis oleks, kui rahvusparki ei oleks?”

Malle Meier,
postiljon

“Olen 17 aastat postiljon olnud ja ikka üht-teist näinud. Posti saan Antslast. Vean oma autoga. Lehti käib igas peres, pensionäridel käib küll ainult Võrumaa Teataja, teiste jaoks ei jätku lihtsalt raha. Lugemishuvi pole kuskile kadunud. Haabsaare raamatukogus käiakse ka lugemas.

Kui tuli rahvuspark, siis selle ajaga on väga palju ümbrust korda tehtud ja noori peresid siia elama asunud.

See Karula rahvuspark on küll õige asja eest loodud, muidu oleks kõik võssa kasvanud ja puud maha lõigatud.”

Arno Saaron,
talunik

“Mul on rohkem hobitalu. Vana talukoht jäi tühjaks ja sain välja osta. Astma pärast tuleb vaikselt jõudumööda teha, oma tarbeks vilja ja muud vajalikku kasvatada. Abikaasa käib Antslas tööl ja lapsed Antslas koolis.

Eesti Vabariigiga kaotati loomapidamine ära. Nüüd tuleb maastiku korrashoidmiseks kulutusi teha.

Ei oska mõeldagi, mis siis oleks siin ümberkaudu olnud, kui poleks Karula rahvusparki loodud. Nad on ikka väga palju suutnud ära teha.”

Maarja Rätsepp,
õpilane

“Minu arust on see küll hea, et rahvuspark olemas on. Tänu rahvuspargile on ehitatud sild Rebase järvele, Tornimäe torn saab varsti valmis, vanu hooneid on taastatud. Laste looduspäev, mis kord aastas toimub, on päris normaalne. Laste looduslaagris on ka mitmed meie koolist osalenud, mina ise mitte.”

Terje Puudersell,
õpetaja, keskkonaspetsialist

Küsimus on mõtlemapanev. Üks on kindel – metsa meil siin Karulas enam ei oleks. Oleks hulk raiesmikke ja mõned metsatükid, aga mets oleks kindlalt kadunud ja figuureeriks praegu rahana kellegi taskus või uue auto või maja näol kusagil mujal. Arvata-vasti isegi mitte Eestis.

Loomi oleks vähem. Loomadega koos oleksid kadunud ka jahimehed. Võib-olla oleks rohkem marjakorjajaid, kes naudiksid korvide täitmise vahepausil selga sirutades avarat vaadet Lätimaale.

Järved kasvaksid kinni ja palju maid oleks üle ujutatud, sest mets aitab kaasa vee aurumisele. Veel rohkem kopraid oleks. Seal tulenevalt oleks vähem talunikke, kes praegu usinalt lambaid ja lihaveiseid kasvatama on asunud. Rändavaid loodussõpru ja puhkajaid oleks vähem. Kohalikud elanikud käiksid Soomaal, Lahemaal või mujal loodust imetlemas.

Maju ja elanikke oleks vähe, võsastunud põldudel tegutseksid mõned veel siia elama jäänud kohalikud elanikud küttepuid raiudes. Juurtega Karula elanik loeks end linna-elanikuks, pigem valgalaseks või tartlaseks kui Karula inimeseks.

Ma arvan, et kui rahvusparki poleks, oleks meil siin nagu mingi “tallinn”, ainult, et ilma inimesteta. Raha tootev maa, õigemini raha tootnud maa. Endine rikas loodus- ja kultuurikeskkond, mis on ammendatud. 10 aastaga, isegi kiiremini, jõuaks siit maatükilt metsa raiuda ja muu väärtusliku (n. vanad hooned, kalad, loomad, rahvalaulud jms) ära tarbida ja jätta maa uuesti maha. Nagu kunagi alepõllunduses tsüklid toimisid. Arvan, et majanduskeskonnana on Karula kõrgemal tasemel kui suurlinnad. Säästlik ja inimeste parimaid võimeid rakendav majandusviis peaks olema ikka eespool, kui tühermaid tootev mistahes ressursi lõpunitarbimine. Osa ressursi jäetakse kasutusest küll välja, aga just selline käitumisviis annab meile pikaajalise vaates püsijäämise eelise.

Hea on näha, et Karula rahvuspargi selgroog on muutunud turujõudude küüsis tugevamaks.

Küsitlesid
Taimi Käos ja
Merike Tsimmer.

Fotod
Heino Käos ja
erakogu

Juubelijuttu ehk mis siis kümne aastaga ära on tehtud?

8. detsembril 1993 maastikukaitseala baasil asutatud Karula rahvuspark saab tänavu kümne aastaseks. 10 aasta jooksul on kaitsealal korda saadetud palju. Külalisele hakkab kõigepealt silma muutunud maastikupilt laiemas mastaabis – tasandatud karjäärid, võsast puhastatud järveääred, avardunud vaated kuplistikule. Kohaliku elaniku tähelepanelik silm märkab lisaks sellele, et siin-seal on jälle niidulapike kasutusele võetud ning üks või teine lagunev hoone uue laastukatuse peale saanud on. Kõik see on sündinud hoolega planeeritud kava alusel, eesmärgiks säilitada ning tutvustada siinseid loodusväärtusi ja kultuuripärandit. Juubelinumbri avaldatav alljärgnev kirjatükk püüab lugeja ette tuua kaitseala kümne aasta tööd-toimetused.

Vastloodud riigiasutus alustas tööd kahe töötajaga Lüllemäe põhikooli ruumides asuvas kontoritoas.

Praegusesse keskusehoonesse rahvuspargi südames koliti 1997.a. kevadel peale kunagise Ahijärve

Rahvuspargi kehtivad piirangud määrab kaitse-eeskiri, mis kinnitati Vabariigi Valituse poolt 1995. aastal ning muudeti 1999 aastal. 2001. aastal valmis Karula rahvuspargi esimene kaitsekorralduskava, milles

kavandati vajalikud tööd kuni 2005. aastani. Kaitsekorra täitmist kontrollib ning looduskaitsetöid korraldavad 9 kaitseala administratsiooni töötajat, neist 7 on koosseisulised. Kümne aasta jooksul on administratiivis töötanud 17 inimest. Kaitseala administratsiooni töösuunad on looduskaitsetööde korraldamine, keskkonna kasutamise tingimuste kooskõlastamine, külastuse koordineerimine ja suunamine ning kaitseala seisundi jälgimine ning uurimistööde koordineerimine. 10 aasta jooksul on väl-

Karula rahvuspargi õppe- ja külastuskeskuse administratiivhoone enne ...

talumaja põhjalikke projekteerimis- ja ehitustöid. Hävingust päästeti ka talukompleksi kuuluv vana ait. 1999. aastal valmisid kaitseala keskuse majutushoone, suitusaun, uus tantuslava, välipesulad, korrastati terve territoorium.

Keskuse peahoones avati 2001.a. kaitseala tutvustav püsinäitus, fuajees töötab infopunkt, mida aastas külastab umbes 3500 inimest. Kaitseala keskus on kujunenud oluliseks loodusõppekeskuseks, kus toimuvad mitmesugused koolitused ja üritused. Karula on olnud praktikaasiks paljudele tudengitele, aastate jooksul on välja kujunenud koostöösuhted kohalike ja kaugemate organisatsioonidega ning Eesti teiste kaitsealadega. 2001.a. asutatud Karula Hoiu Ühing kannab Karula rahvuspargi kaitse-eesmärke, toetades kaitseala administratsiooni tegevust Karula looduse ja kultuuripärandi kaitsel.

... ja pärast remonti.

Fotod Toomas Trapido

ja arendatud plaanipärane töö kõigis tegevusvaldkondades.

MAASTIKUHOOLDUS

Karula rahvuspargi üks põhiline kaitse-eesmärk on Lõuna-Eestile iseloomulike metsa ja järverikaste kuppelmaastike ning alalhoidliku looduskasutuse säilitamine.

Põllumajanduse madalseisu tõttu on ohus pärand- kultuurmaastikud ja niidukooslused. Nende säilitamine nõuab pidevat hooldustegevust: niitmist, karjatamist ja võsalõikust.

Niitmistega on algust tehtud viimastel aastatel. Neli viimast aastat on hooldatud niitmiseiga Rebasmõisa Tornimäe ümbrust.

2001.a. alustati maahooldustoetuste maksmisega poollooduslike koosluste niitmiseks ja võsalõikamiseks. 2003.a. lisandus liigikaitse eesmärgil niitmiste korraldamine. 2002.a. korraldati niitmistööd ligikaudu 350 hektaril.

Kaaramäe karjääri tasandamine 2003.

Võsalõikust on tehtud vaadete avamiseks, niitude ja rohu-maade taastamiseks, turismiobjektide korrastamiseks. Võsalõikusega on taastatud või korrastatud mõned taluteed. Töid on tehtud nii talgute korras kui ka tellimustöödena. Keskmiselt korraldatakse aastas võsalõikamist 20 hektaril.

2001. aastal sai alguse konkurss, mis on mõeldud maaomanikule oma maade hooldamiseks. Konkursil arvestatakse maastikuhoolduslikke töid, mis vastavad Karula rahvusparki kaitse-eesmärkidele s.o pärandkultuurmaastike ja kultuuripärandi säilitamisele ja tutvustamisele ning millel on oluline mõju maastiku ilme paranemisel. Konkursil on osaletud võsalõikuse, niitmise, tasandamise, taluteede taastamise ja traditsiooniliste ehitustöödega.

Maastike hooldamiseks on Karula rahvuspark kaasanud ka Euroopa Liidu rahasid. Aastatel 2001- 2004 Karula rahvusparkis ellu viidava EL LIFE programmi poolt kaasrahastatav projekti eesmärgiks on avamaastike hooldamine, liigikaitseline tegevus ja loodusradade ettevalmistamine rahvusparki külastajatele. Lisaks rahvusparkile on projekti elluviimiseks kaasatud kohalikud vallad, valitsusvälised organisatsioonid ning Põllumajandus- ja Keskkonnaministeerium.

Praeguseks on projekti raames ostetud söödavarumistehnikat ja kariloomi, mis on antud piirkonna

elanike kasutusse soodustamaks väikepõllumajanduse ja karjakasvatuse säilimist rahvusparki alal. 2003.a. hooldati projekti raames niitmise või karjatamisega üle 300 hektari avatud maastikke, 2004.a. on plaanis hooldatud alade pindala suurendada veel vähemalt 100 hektari võrra.

Tehisobjektide korrastamine on siinses maastikupildis olulisel kohal. Olulised maastikku ja kesk-konda mõjutavad objektid on suurfarmid: Rebasmõisa suurfarm koos ümbrusega, sh Madsal paiknev vana sõnnikupatarei, Latiku suurfarm koos ümbrusega ja Tättä suurfarm koos siloaukudega. Korrastatud on Madsa sõnnikupatarei ja Tättä siloaugud.

Maastikule negatiivseima mõjuga oli Latika kuivendusobjekt koos tasandamata maaparandushunnikutega, mis tasandati 2003.a.

Rahvusparkis on 12 endist kruusakarjääri, mille kaevandamine on lõpetatud, neist 6 – Täta, Hallimäe, Ähijärve, Värtemäe, Haukamäe, Kaaramäe on rekultiveeritud. Tegevus jätkub.

LOODUSHARIDUS

Põhilised tegevussuunad loodushariduse edendamise vallas on seotud õppe- ja külastuskeskuse väljaarendamisega ning selle baasil erinevate keskkonnaalaste koolituste ja ürituste korraldamisega.

Traditsioonilisteks koolitusteks ja üritusteks on viimaste aastate jooksul kujunenud jüripäeva mõtetalgud, laste looduspäev, laste looduslaager, maaturismiettevõtjate nõupäev, giidikoolitus, looduslähedase metsamajandamise kooli-

tus, simman, käsitööpäev, maalilaager ja traditsioonilise ehituse koolitus. Koolituste idee on looduslähedase ja keskkonnasõbraliku eluviisi tutvustamine. Koolitused on suunatud enamjaolt kohalikule elanikkonnale.

Koordineeritakse külastustegevust, suunates külastajaid ettevalmistatud puhkekohtadesse ja õpperadadele. Vahendatakse giiditeenust, retkejuhtidena on tegevad kohalikud elanikud.

Antakse välja kaitseala tutvustavaid trükiseid. Alates 1999.a.sügisest ilmub rahvusparki infoleht "Tarupettäi".

Kaitseala külastuskeskus

Ähijärvel asuvas õppe- ja külastuskeskuse info-punktist on võimalik saada konsultatsioone ja soovitusi marsruudi valikuks, samuti infot majutus- ja toitlustusvõimaluste ning vaatamisväärtuste kohta; vaadata näitust, multimeedia- ja slaidiprogrammi loodusest ja kultuurist; tutvuda raamatukoguga. Kohapeal on saadaval trükised Karula rahvusparki ja lähimate kaitsealade kohta ning laias valikus looduskaitsealast lektüüri.

Loodusega tutvumiseks on rajatud 4 õpperada, kõigi kohta on välja antud eesti- ja inglisekeelsed voldikud. Valmimas on laste loodusrada/mänguväljak.

EL LIFE-projekti raames valmivad looduse õpperajad, Karula rahvusparki tutvustav film, mitmesugused loodushariduslikud trükised.

Rahvuspargi kenamate järvede äärde on külata-jaile rajatud ühtekokku 7 laagripaika. Seal on võimalik peale telkimise lõkkesuppi keeta, grillida ja piknikut pidada. Neljas laagripaigas on ka matkaonn. Rahvuspargi ilusamatesse kohtadesse on paigaldatud eesti- ja inglisekeelse tekstiga infotahvlid.

KULTUURIPÄRANDI KAITSE

Karula rahvuspargi üheks eesmärgiks on rahvuskuultuuri, kultuuripärandi säilitamine, kaitse ja tutvustamine.

Ehitised moodustavad olulise osa maastikupildist, nende kaitseks on rahvuspargis koostatud prioriteetsete tööde nimekiri ning vastavalt rahalistele võimalustele ehituspärandi aktiivse kaitsega algust tehtud. Sibula rehielamule ja Tatriku küünile on paigaldatud koostöös hoonete omanikega uued laastukatused. Korrastatud on lagunevat Rebäsemõisa rehte. Kultuuripärandi kaitseks on Karula Hoiu Ühingu ja Karula Rahvuspargi Administratsiooni koostöös algatatud 12 kuud kestev projekt "Kultuuripärandi kaitse kaitsealadel. Pilootprojekt", mille käigus korrastatakse kuus hoonet.

Kolmel aastal korraldatud ehituskoolitused on tutvustanud põhilisi töövõtteid vanade hoonete taastamisel ning uute ehitamisel. 2001. aasta koolituse käigus korrastati Astra vana saun.

Astra saun pärast ehituskoolitust.

Foto Pille Tomson

Pärandkultuuri osa on ka kohalikud **kombed ja töötraditsioonid**, neist on Karulas säilinud just maaelu, põllumajanduse ja metsaga seotuvad.

Kõige vanapärasem mälestusmärk muistsetest elatusaladest on Ala-Mändiko tarupedajas - vana mänd taruõõnega, milles mesilasi peeti. Metsarohke

Karula oli metsmesinduseks sobiv ala ja siin püsisid tarupedajad ka kauem. Siit ka rahvuspargi infolehe nimi "Tarupettäi".

Keel on põhiline kultuuri kandja. Kasutusel on võru keele Karula murrak. Murdekeelt kasutatakse enamasti suhtluskeelena (umb. 85 %), vähem asjaajamisel. Kohalik murdekeel annab võimaluse säilitada ja luua omanäolist kultuuri. Murdekeelsed kohanimed on kogutud ja talletatud rahvuspargi kaartidele. Kohalikku keelt tutvustavad oma retkedel ka giidid. Karula rahvuspargi infopunktis on müügil võrukeelsed raamatud ja kassetid, keelenäide on ka ekspositsioonis.

2002 aasta suvel kogusid siin rahvaluulet Tartu Ülikooli Rahvaluule Õppetooli korraldatud praktika raames üliõpilased. Karula rahvuspark on folkloori kasutanud looduse tutvustamisel trükistel ja infotahvritel, seda on tutvustatud giidikoolitustel.

Käsitöö on üks kultuuripärandi valdkond, kus koostöös kaitseala töötajate ja elanike vahel on võimalik palju ära teha. Käsitöö kannab ühtaegu kõige vanemaid töövõtteid, teiselt poolt on aga käsitööd võimalik kasutada kohalike meenete väljatöötamiseks. Käsitöö propageerimine on Karulas alles algusjärgus.

LIIKIDE JA KOOSLUSTE KAITSE

Karula rahvuspargi territooriumist on metsaga kaetud ligi 75 %. Märkimisväärne osa metsamassist on läinud aegade jooksul inimese kätt tunda saanud. Rahvuspark on eesmärgiks seadnud majandatud metsade looduslikumaks muutmise.

2000. – 2001. aastal viidi koostöös Lahemaa Rahvuspargi ning Soome kolleegidega läbi projekt **metsade loodusliku ilme taastamiseks**. Projekti eesmärgiks oli leida erinevaid viise loodusliku mitmekesisuse suurendamiseks kultuuripuistutes, et oleks võimalik looduslikke alasid omavahel ühendada ning laiendada. Projekti raames rajati metsade looduslikuse taastamise katseala.

Kuid ka loodus ise aitab metsasid looduslikumaks muuta. Selliseks looduslikuks jõuks on **kobras**. Kobraste arvukus on viimastel aastatel plahvatuslikult tõusnud ning nad valmistavad oma tegevusega tihti peale inimestele meelehärmi. Samas aitavad nad taastada metsade looduslikku veere•iimi.

Kui metsade kaitsmine seisneb peaaegselt nende rahule jätmises, siis lagedate alade säilitamine nõuab pidevat tööd. Erilist tähelepanu vajavad niidutüübid, mille hooldamine pole tänapäeval enam otsustav - **sooniidud**. Ehkki sooniite pole võimalik hooldada suurte masinatega, on katsutud ka nendele niitudele jõudumööda hooldajaid leida. Kümneaastase hooldamise tulemusena on kujunenud rikkaliku taimestikuga – muuhulgas käpalistega - niidukooslused.

Kõik Eestis looduslikult kasvavad orhideed ehk **käpalised** on looduskaitse all. Käpalisi on Karula rahvuspargis ligi kakskümmend liiki. Neid võib leida nii soistelt niidulappidelt ja järvekallastelt kui ka kuivematelt aruniitudelt ja metsaservadest. Haruldased neist on soovalk, kõdukoralljuur, Balti sõrmkäpp, Russowi sõrmkäpp, soohilakas ja jumalakäpp.

Balti sõrmkäpp.

Foto Pille Tomson

Karula rahvuspargis asub suurim Eesti kolmest **harulise võtmeheina** leiukohast. See avastati 1996. aastal. 2001. aastal parandati kasvukoha valgustingimusi, eemaldades ümbruses kasvanud noored mändid. Sel aastal loendati üle 50 harulise võtmeheina eksemplari.

Mudakonn on kahepaikne, keda väga vähesed meist kohanud on, seda eeskätt tema varjulise eluviisi tõttu. Ka on viimasel ajal väheks jäänud talle sobivaid elupaiku. 2002. aastal kaevati Keskkonnainvesteeringute Keskuse ja Taani Keskkonnakaitse Agentuuri Kesk- ja Ida-Euroopa Osakonna ühisprojekti raames mitu uut tiiki, millest osa on juba mu-

Kaili Preismann Ähijärve konnatiigis kulleseid uurimas.

Foto Pille Tomson

dakonna poolt omaks võetud.

Et teada saada, kui arvukas on mudakonn Lõuna-Eestis, on korraldatud nüüd juba kahel aastal rahvusvahelisi seminar-laagreid, mille käigus on läbi kammitud enamus ümbruskonna tiigikesi. Sel aastal leiti meie rahvuspargi territooriumilt mudakonna kulleseid kaheksast veekogust.

Mink e. ameerika naarits on Eestis võõrliik. Paljud meie kohalikud liigid on sunnitud tema ees tagasi tõmbuma. Nii mõjutab mink veelindude, must-toonekure, jõevähi ja tuhkru arvukust. Samuti on mink peasüüdlaseks oma sugulasliigi euroopa naaritsa väljasuremisel. 2002. aastal asuti Keskkonnainvesteeringute Keskuse abiga mingi arvukust reguleerima. Viimase talve jooksul saadi kätte 15 minki.

Karula rahvuspargis on hetkel teada kaks ning rahvuspargiga piirnevatel aladel veel kaks **must-toonekure** pesa. Tegemist on äärmiselt inimpegliku linnuga, keda õnnestub harva kohata. Must-toonekure käekäik on olnud pidevalt rahvuspargi töötajate huviorbiidis ning pesapaigad on iga-aastaselt koos Kotkaklubi liikmete abiga üle kontrollitud.

JÄRELVALVE

Rahvuspargi algusaastail oli põhiliseks probleemiks metsaga seotud õigusrikkumiste küllaltki suur arv. Oli nii omaniku endi tehtud röövraideid kui ka metsavargusi. Tänapäevaks on olukord tublisti paranenud - viimane teadaolev metsavargus toimus 2001. aasta jaanuaris, süüdlased tabati. Viimastel aastatel põhjustab rohkem peavalu inimeste hooletus suitsetamisel ja lõkketegemisel metsas. Jääb üle tuleohtlikul ajal tegeleda tõsiselt tulevalvega ja manitseda metsaminejaid ettevaatlikkusele.

Suur probleem on prügiga: aeg-ajalt ilmuvad metsa alla prüghunnikud, millede koristamine jääb seaduse järgi maaomaniku kanda. Laagripaikade rajamise algaastail olid suhteliselt levinud lõkkekonstruktsioonide vargused, õnneks on need viimasel ajal paikseks jäänud.

Meeldivama poole järelvalvetööst moodustab hoolitsemine kotkaste ja must-toonekurgede käekäigu eest – poegade röövastamine ja kaalumine. 2001. aasta juulikuu tormiga alla kukkunud kalakotka pesa avastas rahvuspargi järelvalvetöötaja. Pesa parandati ning pojad toimetati tagasi pessa.

Niisiis on rahvuspargi olemasolu kümne aastaga palju ära tehtud, ent kindlasti ei hakka töö otsa saama: vaja on jätkata avatud maastike korrastamist ja hoonete taastamist, liikide ja koosluste kaitsetegevusi, kultuuripärandi uurimist ja tutvustamist, loodushariduse edendamist, järelvalvet. Seda kõike peaaesjalikult selleks, et saaksime seda, mis meil siin on, edasi anda ka tulevastele põlvkondadele.

Merike Tsimmer

Karula muinasaegne kultuurmaastik

Ühte ja sama maastikku võib näha ja tunnetada mitmeti. Maaomaniku hoolitsev pilk on teistsugune kui vaateelamus otsiva turisti oma. Loodusvaatleja tähelepanekud erinevad kultuuriuurija märkmetest. Minu kui arheoloogi jaoks tähendavad Karula maastikud ennekõike ajaloolise mälu maastikke, kuhu aastatuhandete pikkune inimkultuur kogu oma muutlikkuses on jätnud nii nähtavaid kui ka nähtamatuid märke.

Ühiskonna korraldus, majandus- ja asustusviis, aga ka religioon ja ideoloogia on läbi aegade rohkemal või vähemal määral mõjutanud inimeste maastikulist käitumist ning ka suhtumisviisi ümbritsevasse keskkonda. Püügimajandusest, st küttimisest, kalastusest ja korilusest elatunud kiviaja inimese vaade oma ümbrusele oli teistsugune kui maaharimise ja karjakasvatusega tegelenud rauaaja talupoja oma ja seda nii otseses kui ka kaudses mõttes. Kuna püügimajanduslikes ühiskondades väärtustati mitme ressursi kokkupuutealasid, siis paiknesid tolaeagsed asupaigad veekogude ääres, võimaldades lisatoidust ulukilihale. Karula piirkonnas on jälgi mesoliitilisest inimasustusest (9000–5000 eKr) leitud mitmete praeguste või kunagiste veekogude lähedusest: Aheru, Alakonna ja Rautina järve ning Mehiksoo äärest. Eestis hilisneoliitikumist (3200/3000 eKr) alguse saanud järk-järguline üleminek viljelusmajandusele tähendas asumist teistsugustesse, põlluharimiseks sobivamate muldadega paikadesse, aga ka inimõju varasemast palju ulatuslikumat avaldumist looduskeskkonnale – maa puhastamist metsast ning selle avatuks kultuurmaastikuks muutmist.

Agraarmaastiku kujunemine ja areng oli ühtlasi

seotud ühiskonna võimu- ja omandisuhetega, mis omakorda tihedalt põimunud religioosse ja rituaalse käitumisega. Nii näiteks kajastub eelrooma (500 eKr – 50 pKr) või rooma rauaajal (50 – 450 pKr) ehitatud monumentaalsetes kivikalmetes, milliseid Karula Rahvuspargi alalt on teada Karkkylast, Mähklist ja Alakonnult, lisaks inimeste usundilistele arusaamadele ka soov jäävalt põlistada ja kinnitada maa kuuluvust selle valdajale – mingile kindlale pere- või sugukonnale. Meie ajaarvamise algussajandeiks oli tõenäoliselt kogu Eestis välja kujunenud üksiktaluline asustusviis, põlispõllundus ning ühetaolistel sotsiaalsetel printsiipidel põhinev ühiskond ning seega ka enam-vähem samalaadne kultuurmaastikuline käitumine. Järgnevad selgemad murrangulised protsessid muinasaegses ühiskonnas on erinevates piirkondades toonud kaasa aga erinevaid arenguid asustuses ja maastikukasutuses. Karulas on küll sarnaselt mitmete teiste kohtadega Eestis eelviikingi- ja viikingiajal (600–1050 pKr) eksisteerinud linnusest ja avaasulast koosnev võimukeskus Rebasel, kuid märgatavat asustuse kontsentreerumist sellega kaasnenud ei ole. Ilmselt suures osas endine üksiktaluline asustumus säilis, kuigi mõningal määral laienes ning seda eriti hilisel rauaajal (11.-13. saj). Üleüldist külaasustuse kujunemist koos väljade üleribasuse põhineva maakasutussüsteemiga ei ole Karulas võimalik jälgida. Kõrgustiku kupliline loodusmaastik seadis sedakorda piirid agraar- ja sotsiaalse maastiku kujundamisele ning säästis viimaks ajaloolist kultuurmaastikku ka meie lähimineküü võimu totalitaarsest maastikuideoloogiast.

Marge Konsa

Karula rahvuspargi maakasutuse muutustest ajalooliste kaartide põhjal

Et maastikku kaitsta, on vaja tunda selle ajalugu. Karula rahvuspargi maakasutuse muutustest ülevaate saamiseks kasutati ja analüüsiti 1900., 1940. ja 1985. aastast pärinevaid ajaloolisi kaarte. Mõisaperioodi lõppu ja 20. saj algust kajastab „vene 1-verstane“ (1:42 000, koost. 1893-1913), Eesti Vabariigi esimese perioodi lõppu ja kolhoosikorra eelset seisust valgustab 1936-43 koostatud topokaart (1:50 000) ning kolhoosikorra kõrgaja maakasutuse seisust näitab katastri aluskaart ehk „lehmanahk“ (1:10 000, koost. 1985-86). Kaartidel olev informatsioon digitaliseeriti ehk inimkeeli öeldes - muudeti arvutile mõistetavaks. Paberkaartidest tehti omavahel võrreldavad arvutikaardid. Kõikide nimetatud ajaperioodide maakasutuses eristati metsa, rohumaad, põlde/muud lagedat ala, põõsastikku, raba, järvi ja talusid.

Nagu tabelist näha, on kõige suurem metsade pindala kasv - 85 aastaga on rahvuspargis metsaalad suurenenud 26% võrra. Karula RP kaitsekorralduskava andmetel oli rahvuspargi alast põllumajandusli-

Maakattetüüp	1900	1940	1985
Metsad	48 %	54 %	74 %
Põld, muu lage	28 %	27 %	10 %
Niidud	12 %	10 %	7 %
Järved	3 %	3 %	3 %
Rabad	2 %	2 %	2 %
Põõsastik	4 %	3 %	< 1 %
Roostik	-	-	1 %
Õõtsik	-	-	1 %
Asustus	-	-	< 1 %
Raiesmik	3 %	1 %	-
<i>kokku</i>	<i>100 %</i>	<i>100 %</i>	<i>100 %</i>

kus kasutuses umbes 60%. Meie 1900. a kaardikihi analüüs näitas, et põllumajanduslikus kasutuses ei olnud rohkem kui 40% maast. Põldude pindala on sajandiga vähenenud 2/3 võrra. Niidualad on sarnaselt põldudega vähenenud eelkõige pärast II maailmasõda.

20. saj alguses oli rahvuspargi territooriumil 126 talu - nendest on tänaseni säilinud 68 (54% kunagisest). Ruumiliselt on muutused toimunud eelkõige rahvuspargi põhjaosas, kuna seal asuvad viljakamad maad ja tihedam asustus. Ajaliselt on suuremad muutused toimunud põhiliselt pärast II Maailmasõda.

Selleks, et kontrollida ajaloolistelt kaartidelt loetava vastavust tänapäeval looduses näha olevaga, tehti välitöid Kaika küla ümbruses. Välitööd näitasid selgelt, et vanematel kaartidel märgitud talukohad, teed, ojad, kraavid, järsud künkanõlvad ja peamised maakasutusviisid (põllu-, rohu- ja metsamaa) on tänapäeval looduses tuvastatavad. St leidus rohkelt kergesti äratuntavaid jälgi endisaegsest maakasutusest ja inimtegevusest. Näiteks kui ajalooliste kaartide võrdlus näitas tänapäevase metsa ajaloolist kasutust põllumaana, võis seda täheldada põllupeenarde leidumise, metsa vanuse ja vanade aedade kulgemisjälgede järgi. Vestlus kohalike inimestega, kes kõik meie pärimistele sõbralikult vastasid, kinnitas samu-

ti vanadel kaartidel näha olevat. Panime tähele, et lapsepõlvemaastikest rääkimine on vanematele inimestele eriti südamelähedane – kindlasti tuleks püüda nende mälestusi talletada.

Karula rahvuspargi alal on maastikul palju säilinud märke ajaloolisest maakasutusest – see on eriline ja unikaalne, kuna mitmel pool Eestis on taolised maastikumärgid, mis viitavad maakasutusele rohkem kui 40-50 aastat tagasi, juba ammu kadunud. Meenutagem kasvõi maaparandusobjekte, kus nõukogulikus vaimus tuhandete hektarite viisi pärandkultuurimaastikke tasaseks ja siledaks põllumaaks tehti.

Kokkuvõtteks võib vaid rõõmu tunda, et Karula maastikes on suuresti tänu traditsioonilisele ja tasakaalukale eluviisile säilinud rohkelt ajalugu.

Neve Albre, Kaja Riiberg,
Tiina Rauk, Mari Kaisel

Karula rahvuspargi järvede esinduslikkus, looduskaitsealine seisund ja üldine hinnang

Karula nii 2001. a. kui ka varasemate tulemuste põhjal võib nentida, et Karula rahvuspargis valdavad segatoitelised veekogud. Praeguseks on limnoloogid üle vaadanud 40st 39 järve. Enamjaolt on tegemist ka kalgiveeliste järvedega. See on mõistetav arvestades siinseid moreenkünkaid, valdavaid karbonaatmuldasid. Tänu metsastatusele on järved rikkad huumusainetest ja seega valdavad pruunika tooniga veed.

Hõre asustus on jätnud veekogud üsna looduslähedasse seisundisse. Praegune üldine põllumajandustegevuse madalseis ja ka viimase kümnendi ilmastikutingimused on soodustanud veekogude seisundi paranemist kogu Eesti territooriumil. Väljaarvatud mõned erandid, on Karula järved suhteliselt puutumata maastikus. Kalgiveeliste segatoiteliste järvede kõrval on siin mitmeid teisi tüüpe. Väärtuslikumad on rik-

kaliku elustiku ja suure produktiooniga Ähijärv, hiljutise avastusena kesktoiteline Mustjärv, semidüstroofne Suur Saarjärv, segatoiteline Ödre järv. Elustiku omapära ja liigirikkuse poolest paistavad silma Karula väikesed metsajärved. Karula järved ilmestavad siinset maastikku oluliselt ja on kogu kompleksina väga väärtuslikud.

Reeglina on Karula järved tugeva ökosüsteemiga. Seepärast ei mõju neile eriti kallaste ümberkujundamine. Olulisem sellest on koormus sissevooludest. Enamikule järvedest on inimõju väike ja juurdepääs raske. Kuna siin on järvi palju, elanikke vähe, siis seisund on suhteliselt hea ilma eriliste looduskaitseliste võtetetagi.

Ingmar Ott

Põllumajandus lindude pilgu läbi

Põllumajandusmaastik on lindude poolt kasutamist leidnud juba ammustest aegadest. Sedamööda, kuidas inimene looduslikke avamaaosi koduloomade karjatamiseks, heinateoks ning maaharimiseks kasutama hakkas, pidid sealsed liigid hakkama kohanema uute oludega. Pole põhjust arvata nagu oleks kõik linnuliigid uutes tingimustes jäänud kaotajaks, küll aga on põhjust olla mures võimalike jätkuvate trendide pärast. Nii mõnigi liik ei suuda kohaneda tänapäevase kiiresti muutuva põllumajandusega ning võib seepärast saavutada kriitiliselt madala arvukuse enne kui inimene suudab seda tähele panna ja enesele teadvustada.

Eesti linnustikust rääkides võib öelda, et viimase kümnendi jooksul on jätkuvalt langev olnud näiteks nurmkana, suurkoovitaja, põldlõokese, suitsupääsuse ja põldtsiitsitaja arvukus, kusjuures viimase liigi arvukus on eriti suurt kahanemist näidanud. Kui 1998. aastal hinnati meil pesitsevate põldtsiitsitajate arvu 2000-4000 paarile, siis uusim hinnang on vaid

500-1000 paari.

Samas on pidevat arvukuse tõusu näidanud näiteks põldvarblane, kadakatäks ning aed-roolind. Põldvarblase sellise trendi üle võime ainult rõõmu tunda, sest väga paljudes riikides tema arvukus kahaneb kiiresti. Kadakatäks ja aed-roolind on aga võitnud neile sobiva elupaiga pealetungist: võsastuvad alad pakuvad neile meeliselupaiku. Tõsi, seda rõõmu ei jätku kauaks, sest tihenevast võsastikust kaob esimesena kadakatäks ning veidi hiljem ka aed-roolind.

Omaette keeruka arvukuskõvera on läbi teinud rukkirääk. Suur osa selle liigi populatsioonist pesitseb meil inimese poolt kasutatavas maastikus. Selle liigi arvukus kahanes läbi mitme aastakümne, sest isegi sotsialistlik põllumajandus oli tema jaoks ebasobiv. Räägupopulatsioonile mõjus nõrgestavalt nii maade kuivendamine, rohumaade kultuuristamine kui ka järjest hoogustuv varajane haljasmassi niitmine siloks. Põllumajanduse taandumine 1990-ndate algul andis võimaluse liigi kiireks taastumiseks, sest

nõrgalt kulustunud rohumaad, eriti kui sinna tekki-
sid lopsakad umbrohupuhmad, sobis räägule ideaal-
selt. Ometigi osutusi mõnede ekspertide kurjad en-
nustused tõeks: ei võta kaua aega, kui arvukus hak-
kab kiiresti langema. Ja seda soodustavad kaks ole-
muselt vastupidist protsessi: rohumaade kasutamise
intensiivistumine ning söötis maade võsastumine.

Rukkiräägul kui kõigesööjal ei ole üldjuhul toidu-
puudust. Küll on tema elupaigavalikul määravaks
ala taimestiku struktuur. Linnuna, kes valgel ajal
lendab väga vastumeelselt, valib ta elamiseks taimes-
tiku, milles saab vajadusel kiiresti pageda ning mille
ülaosa on piisavalt varjukas, et kaitsta üle lendavate
röövlinde eest. Kui looduslike tingimuste osas saab
rääk teha ise valikuid, siis niitmise seoses on tema
heaolu otseselt sõltuv inimesest.

Karula rahvuspargi maadelt on võrdlevalt olemas
andmed aastast 2000 (loendas Eerik Leibak) ning tä-
navusest aastast (loendasid Jaanus Elts ja Riho Mar-
ja). Paraku peab tõdema, et varasema 48 laulva isas-
linnu vastu oli nüüd võimalik kuulda vaid 36 territo-
riaalset isaslindu. Oli märgata, et rääkudest olid tüh-
jaks jäänud just väga väikesed avamaalapikesed,
kuid ka suurematel aladel ei küündinud arvukus
enam varasema tasemeni. Mõnel alal oli märgatav
ka selge kulustumine, mis räägule kindlasti ei sobi.
Eriti just rohumaade suunatud majandamisega on
aga võimalik olukorda parandada, sest rääk reageerib
elutingimuste muutusele kiiresti.

Jaanus Elts,
Eesti Ornitoloogiaühing

Looduskaitse arenguteed Karulas

Ajalooliselt tekkis looduskaitse looduse monumenti-
de ja harulduste kaitseks; seal, kus inimtegevuse ne-
gatiivsed mõjud olid kõige ilmsemad, sündis ka vastu-
mõju neile. Ka Karula aladel leidsid kõigepealt väärtus-
tamist haruldused – nii siinsed keerukad pinnavor-
mid, mis on endas säilitanud geoloogiliste protsesside
rikkaliku loomingu kui ka haruldase elustiku poolest
tähelepanu vääriavad järved. Kaitse alla võeti üksikob-
jekte ning Karulat teati puhkealana. Looduskaitse
sünniajaks võiks pidada 1976. aastat, kui Karula
metskonna metsakorraldusega moodustati Pautsjärve
rabs reservaat. 1979. aastal moodustati ENSV Mi-
nistrite Nõukogu määrusega nr. 497 Karula maasti-
kukaitseala. Maastikukaitseala piiritlemisel oli olulisi-
maks maastikuline põhjendus.

Tolle aja põhilised ohud Karula loodusele olid kruu-
sa- ja liivakaevandamine, põllumajandusreostus ning
metsandus. Maastikukaitsealal elas üle 400 inimese ja
töötasid kaks ühismajandit ja viis metskonda. Paraku
maastikukaitseala kaitsekorraldust seaduslikult ei re-
guleeritud, ala eristas vaid I grupi metsade suur osa-
kaal.

Eesti Vabariigi taastamisel algasid 1990-ndatel aastat-
tel Eesti ühiskonnas ulatuslikud reformid, nii ka
looduskaitse. Karula maastikukaitsealast sai 1993.
aasta 3. detsembril rahvuspark, mille eesmärgid ja
ülesanded on palju laialdasemad maastikukaitseala
omadest. Rahvuspargi tsoneeringu aluseks olid lisaks
maastikulistele väärtustele järvede inventuurid, Eesti-
maa Looduse Fondi vanade metsade inventuuri and-
med ning LKÜ Kotkas andmed musta-toonekure ja
kotkaste elupaikade kohta. Senisele maastikulisele kä-
sitlusele lisandus metsakoosluste ja liikide kaitse. Si-
tuatsioon muutus ka ühiskonnas – käivitunud oli
omandireform, tekkis maa eraomand.

Lähiaastatel muutusid Karula loodusväärtusi ohus-
tavateks teguriteks metsaraied ja avatud alade kiire
võsastumine mahajäetud põllumaade arvel. Kaitseala
elanikkond oli langenud umbes 240 elanikuni.

Oluliseks sammuks looduskaitse korraldamisel oli
kaitsekorralduskava koostamine (1998-2001). Selle käi-
gus selgus näiteks Karula väärtus sürjametsade esin-
dusalana ning mudakonna elupaigana. Esile tõusis
kultuuripärandi kaitse aspekt.

Vastupeegelduseks põllumajanduse madalseisule al-
gas 2000. aastal Eestis riiklike loodushoiutoetuste

maksmine. Karulas tähendas see looduse uue valdkon-
na uurimist, arvelevõtmist ja väärtustamist, aga ka ot-
suste tegemist maastiku edasise kujundamise suhtes.

Praeguse ajal on aktuaalne EL-ga liitumisega
kaasnev, tehtud on ettepanek määrata Karula nii lin-
nu- kui loodushoiualaks.

Tänaseks on rahvuspargi sotsiaalmajanduslik olu-
kord mõneti stabiliseerunud. Elanikkonna arvukuse
langus tundub pidurduvat, loomulik negatiivne iive on
tänu sisserände peatumas. Põllumajandusloomade ar-
vukus on viimase aasta jooksul oluliselt tõusnud ning
võsastunud alade laienemine peatumas. Hoogustunud
on ehitustegevus. Kõik see koos looduskaitse abinõude
rakendamisega peegeldub ka tulevikus Karula looduses.

Lähiaja prognoositavad olulisemad mõjutegurid Ka-
rula loodusele on ehitustegevuse surve suurenemine,
väikepõllunduse asendumine keskmise suurusega põl-
lumajandustoomisega ning sellest tulenev hooldatavate
alade ümberpaiknemine, turismi ja puhkemajanduse
surve kasv ning suurenev sisseränne. Kaika kandi
arengukava väljatöötamise protsess näitab, et suurene-
da võib looduskaitse integreeritus kohaliku eluga. Tä-
nased otsused tuleb teha tuginedes nendele prognoosi-
dele. Võtmeküsimuseks saab lähiajal põllumajandus-
meetmete sihipärane rakendamine. Sellega peab kaas-
nema poollooduslike koosluste iseloomu, paiknemise ja
dünaamika jätkuv analüüs. Sihtkaitsevööndis asuva-
te vanade metsade loodusväärtus tõuseb ajaga, välja
töötamist vajavad aga salu- ja sürjametsade kaitsekor-
ralduse võtmed.

Looduskaitse on peamiselt looduse kaitsmine inime-
se tegevuse mõjude eest, inimtegevuse suunatud regu-
leerimine. Lühike kokkuvõtte looduskaitseideede ja
nende rakendamise arengust Karulas näitab, et ka
looduskaitse ise muutub loodust mõjutavaks teguriks.
Kogu ajaloolise aja vältel on ühiskonna valikud ja ot-
sused määranud maastike ilme, struktuuri ja toimi-
mise. Ka looduse kaitsmine on valikute ja otsuste te-
gemine, nende sisu määravad aga püstitatud eesmär-
gid, mis sõltuvad nii ühiskondlikest väärtushinnangu-
test, inimeste elulaadist kui antud aja teadmiste ja os-
kuste tasemest. **Kaitsealadel muutub looduskaitse
aja jooksul kas oluliseks või põhiliseks inim-
mõjuks.** Jääb üle lootda, et selle selge teadvustamine
on abiks tulevikule suunatud otsuste tegemisel.

Pille Tomson

Maastike hooldamise konkurss Karula rahvuspargis

Taas on lõpule jõudnud maastikuhoolduse konkurss Karula rahvuspargis. Komisjon on oma töö teinud ja võitjad selgunud.

Konkursist said osa võtta tööd, mis vastavad Karula rahvuspargi kaitse-eesmärkidele s.o. pärandkultuurimaastike ja kultuuripärandi säilitamisele, tutvustamisele ning millel on oluline mõju maastiku ilme paranemisele.

Kokku võttis sel korral konkursist osa viis tööd. Tööde esitajateks oli Kaidi Mändla, Andi Meier, Hendrik Liiming, Mati Valdek ja Ants Kuks.

Esitatud tööde hulgas olid niitude ja rohumaade taastamised, võsalõikused, uute karjamaade tegemised, talutee taastamine, palkhoone ehitus ja üldised korrastustööd.

Komisjoni liikmeteks olid Elmo Kronberg (Antsla Metskond, kohalik elanik), Pille Saarnits (Võrumaa Keskkonnateenistus), Urve Sinijärv (Keskkonnaministeerium, Looduskaitse osakond) Arvo Järvet (Tartu Ülikool) ja Pille Tomson (Karula RP). Komisjoni tööks oli vaadata läbi kõik taotlused, käia kohapeal ja hinnata tehtu vastavalt väljatöötatud tingimustele.

**Komisjoni otsus: 1. preemia Ants Kuks
2.-3. preemia Hendrik Liiming
3. preemia Kaidi Mändla.**

Lisaks anti välja üks Hea Peremehe Preemia korrasstatud talumaade eest talule, mille maad on hästi, Karula traditsioonilisele maastikupildile vastavalt ja loodussõbralikult hooldatud.

Komisjonile esitati läbivaatamiseks järgmised Hea Peremehe kandidaadid: Jüri Drenkhan, Ants Kuks, Silver Visnapuu, Virve Post, Jefim Ojaots, Andres Treimuth, Kalmer Visnapuu ja Hendrik Liiming.
Komisjoni otsusega sai Hea Peremehe preemia Andres Treimuth.

28.novembril toimunud Karula RP juubeliüritusel anti üle preemiad ja tehti kokkuvõtte tehtud töödest.

Komisjoni nimel suur tänu kõigile osavõtjatele ja Karula maastike hooldajatele!

Henno Peegel
Karula Rahvuspargi Administratsioon

Merikotkas Karula rahvuspargis

Novembri algul külastas Karula rahvusparki merikotkas. Rõõmu talu peremees kohtas Eesti suurimat röövlindu kahel korral Kolski küla ümbruses.

Kohtumise teeb huvitavaks asjaolu, et praegu on Valgamaa ja Järvamaa ainsad piirkonnad Eestis, kus merikotkas ei pesitse.

Merikotkas hindab elupaigana madala mere rannikut või suuremaid järvi, aga ei põlga ka kalakasvatuse naabrusest. Pole võimatu, et Kolski kandis kohatud lind hoiab silma peal mõnel siinsel järvel. Kotkameeste andmetel on merikotka arvukus kasvamas, uusi pesapaiku ja toitumisalasid seega kindlasti juurde vaja. Kotkaurija Urmas Sellis ei välista, et Karulas hulkuv lind siia ka pesa rajab.

Merikotkaste pesitsusaeg algab veebruaris. Väljaspool pesitsusaega võib merikotkast laiemal alal näha siiski ka tõsisemate kodurajamisplaanideta. Ringi hulguvad just nooremad linnud, kel vanust alla viie aasta. Vanalinnud talvituvad Eestis, aga Ida-Eestis pesitsejad liiguvad eriti karmide talvede eest paariks kuuks lõuna poole. Lääne-Eesti vanalinnud jäävad mere äärde. Talveperioodil on merikotkast nähtud lähematest paikadest Sakurgi külas, aga rahvuspargi südames seni teadaolevalt mitte.

Merikotka põhitoiduks on kalad ja veelinnud, talvel ka raiped. Karula rahvuspargis oleks merikotkale toidukonkurendiks kalakotkas. Toitumiskohtades on merikotkas julge ega pelga isegi metsatöid, mis suurt lindu pesitsemise ajal segama kipuvad. Pesapaigad asuvad enamasti täisküpses

rannamännikus, kuuse-segametsas või rabasaarel. Pesa ehitab merikotkas tavaliselt põlise männi või haava ladvaossa, kusjuures aastakümneid kasutusel olnud pesa muutub üsna kogukaks. Mune muutakse 1-3 ja poegi on ühest kolmeni. Sagedamini siiski üks-kaks, kuid peaaegu igal aastal on parematel jahimaadel olnud ka vähemalt üks kolmepoolaline pesakond. Haududa tuleb merikotkal vahetpidamata 38 päeva.

Pesa leidja võiks teatada leiust rahvuspargi administratsioonile, kes omakorda teavitab Kotkaklubi. Ka pelgalt linnu kohtamine väärrib mainimist. Täpsed andmed on abiks merikotka kaitsmisel. Suurt lindu ohustavad keskkonnamürgid, pesapuude vähesus ja häirimine pesa juures. Rahulikuks pesitsemiseks luuakse merikotka pesa ümber 200 m raadiusega kaitsetsoon. Rahvuspargis paneb kaitsetsooni vajaduse ja suuruse paika kaitse-eeskiri.

Merikotkas on Eestis I kategooria kaitsealune liik. 2002. aastal hinnati tema arvukuseks 100-120 paari. Eestis on kaks eraldi asurkonda - üks Peipsi vesikonna, teine Lääne-Eesti populatsioon. Põlised elupaigad asuvad Hiiumaal ja Saaremaal.

Merikotkas on meie suurim röövlind, kelle tiibade siruulatus ulatub 200-250 cm ja kehakaal kuni 5,2 kg. Vanalinnu üla- ja alapool on tumepruun, pea ja kael kahkjaspruun tumedate triipudega. Kogu saba on valge. Nokk on kahkjaskollane ja jalad kollased. Noorlinnud on üleni tumepruunid.

Urmas Sellise ja Kotkaklubi poolt kogutud andmete põhjal koostanud

Liilia Tali

Noor perekond ehitab eluaset Karulasse

Novembri keskpaik on porikuu moodi. Kuigi puudelt ja põõsastelt on enamasti lehed langenud ja rohi kolletunud, pole veel lund kuskil.

Juhatust mööda peab Liilia Tali elama Karula rahvuspargis ja telefonitsi antud õpetuse kohaselt tuleb kõigepealt tee ääres nähtavale vana kivi-rehi, sealt keerame Kolski küla poole. Umbes kolme kilomeetri kaugusel on maantee ääres maja, kus õues seisab valge Golf ja tõenäoliselt ka traktor. Seal otsitu elabki.

Vana talu õues askeeldab noor naine, noor mees ja vanem mees.

“Selles talus me ööbime, see ei ole meie oma. Sõidame edasi, sinna, kus on meie maad,” teeb Liilia Tali ettepaneku.

Tee on käänuline, viib mägede tippu ja alla orgu. Õnneks pole vihma tulnud ja tee hea kuiv.

Perenaine näitab, kust algavad nende maad. Tegelikult on täiesti oma vaid kuuendik, 50 aasta jooksul tuleb viis kuuendikku riigilt välja osta, kuna teised pärijad võtsid kompensatsiooni, siis saab neile makstud hinnaga ka osta.

Oleme lambaaediku juures. Lammastest enamik on mustapealised. Liilia Tali teeb selgeks, et need on lihialamba segud, ristatud Taani lihialamba tõuga. Toidukorda on ootamas 62 lammast. Soov on põhikarja viia 200-le.

“Jäärad juba karjuvad, millal saaks “naistesse”, lausub perenaine.

Lambaaediku lähedal on käsil lauda ehitamine. Tuleb 60 meetrit pikk ja 11 meetrit lai.

“Jõuluks tahame lambad, jäärad ja hobuse sisse saada ning ise ka siia kolida,” lausub perenaine.

Niisugune jutt paneb küll imestama. Lauta ju veel pole. Valatud on vaid vaiad. Ja mis tähendab “ise sisse kolida”? Liilia Tali selgitab, et jõuluks kolitakse lauda keskel asuvasse veterinaariaruumi ja too saabki nende oma koduks kuni maja valmimiseni. Praegune üürimaja on nii hõre, et tolles talve üle ei ela.

Selle päeva üheks tööks ongi vaiadele tõrvapapist katete peale panek ja pigistamine.

Rõõmu talu perenaine Liilia Tali koos tõujäärade Helmuti ja Georgiga.

Vanaperemees Jaak-Hans Kuks ja noorperemees Ants Kuks uue lambalauda ehitustöödel.

Fotod Heino Käos

Siin pole naiste- ja meestetööd. Lauda talade valamine käis abelisteta. "Posti augud on meeter ja kakskümmend sentimeetrit maa sees, sellele veel maa-pealne osa. Antsu isa Jaak-Hans segas segu, Ants kärutas ja mina viskasin kive sisse," rääkis Liilia Tali.

Jaak-Hans Kuks ongi ehitustöö ettevõtja.

"Olen teistel abis käinud ja siis tähelepanelikult vaadanud, kuidas tehakse," lisab Antsu isa, kes oma metsaveotraktoriga noortel abis ja kogu ehitusmaterjalgi Võrumaalt tema maadelt kohale veetud.

"Oli ikka tore tunne küll, kui esimese palgi oma lauda tarbeks maha langetasime," lausub Liilia Tali.

Lauda ja ka elumaja metsamaterjal on tõmbtuule käes kuivamas. Noored tahavad laudale lähemale mitte vanale taluasemele ehitada.

Pöörased inimesed, kes teid küll ajas metsade ja mägede rüppe, ütlen Liilia Talile otse.

"Kui mu ema teada sai, et tuleme siia, siis tema ütles ka, et olen olnud eluaeg sõge ja pööraseid asju ette võtnud. "Kas siis raske oli Tallinnas elada, hea töökoht, soe korter, vesi sees ja puha," küsis ema.

Kui ta siin ära käis ja looduse ilu nägi, siis mõistis, miks me siia tulime," rääkis Liilia Tali, kes töötas TV1-s ja hiljem oli keskkonnasaadete "Tasakaal" üheks saatejuhiks. Kõik sugulaste lapsed, kes kord nende poole saanud, tahavad tagasi tulla.

Mõlemad noored on õppinud loomaarstiks, Ants Kuks töötas Tiina Toometi kliinikus.

Tallinnas elades olid neil hobused. Valgamaale tulles müüdi kõik peale noorukese Leo, kes toodi kaasa ja elab nüüd koos pererahvaga üürimaja tallis ning käib vabalt ringi.

"Siin on põnev aeg, lood iga päev midagi uut. Ka see on huvitav, et elame Karula rahvuspargis ja seal on rohkesti ettevõtmisi. Tööd on nii palju igal pool, et igavlemiseks küll pole aega. Ja rahvast käib meil ka sageli. Endised kursusekaaslased ja tuttavad helistavad ja tahavad tulla meie "närvikliinikusse". Nii nad seda paika nimetavad," räägib Liilia Tali. Aga "när-

vikliinikusse" tulijail on ka oma nõudmised. "Sul peab meile anda olema tööd, mis peaks olema raske, kuid ei vaja mõtlemist," rääkis Liilia Tali ja lisas, et tööpuudust pole ette tulnud. Nii on "närvikliinikus" olnutega mööda põlde käidud ja betoonposte väja tiritud ja okastraati kokku keritud. Mõned on nende korteri mööblit täiendanud.

Kui mööblit rääkida, siis Karula rahvuspargis elades seda pole ei toodud ega ostetud. Isegi arvuti asub laual, mis on piki pooleksaetud pakust tehtud. Töökoht meenutab kangesti veneaegset koolipinki, kuid massiivsem ja huvitavam. Kortoris on raamatu-riiul, ja üldse mitmeks otstarbeks riidul, tehtud noortest leppadest, kuid kannab asju maast laeni.

Üürimaja ühes otsas elab noorpere, teises Ants Kuksi isa. Liilia Tali ütles, et kahju on maja maha jätta ja lahkuda, koht on ilus ja sellist suitsusauna pole ta ka enne kasutanud. Omanik elab kaugel, ise maale ei tule ja müüa ka ei soovi.

"Oi, ümberkaudsed elanikud on siin kõik toredad ja abivalmid. Kui naabrinaise poole lähen piima tooma, venib piima toomise aeg küllaltki pikaks. Ikka leidub jututeema, mis vajab arutamist," räägib Liilia Tali.

Lammaste juurest üürimaja juurde tagasi tulles käis Liilia Tali oma tõujäärade juures. Helmuth ja George said kallistatud. Jäärade nimed panid sõbrad, kui vaieldi poliitilistel teemadel ja teadagi milliste meeste eesnimised sarvedeta mustapäised jäärad kannavad.

Heliseb mobiiltelefon ja Liilia Talil hakkab kiire.

"Le-o!, L-e-o!, Leo, " hüüab ta ja lippab mäe peale. Siis teatab ta, et naaber helistas ja teatas võorast hobusest. Ta küll kahtles, kas see ikka on tema oma, sest Leo ei lähe kodunt kaugemale. Igaks juhuks sõidame autoga Lüllemäe poole. Teeäart mööda on näha hobuse jäljed. Rahulikul sammul on Leo läinud kuue kilomeetri kaugusel elava naabri hobusele külla.

Taimi Käos

Metsamoori Perepark on uuenemas

Käesolev aasta on Metsamoori Perepargi taludele olnud toimekas ja nõudnud liikmetelt pingutusi edukama koostöö arendamiseks. Suvine külastushooaeg on lõppenud. Sel aastal oli Metsamoori Perepargi külastatavus tunduvalt kõrgem kui eelmisel aastal ja talud tundsid enda nahal, et turismitegemine on vaeva- ja aeganõudev tegevusala, mis sunnib end kokku võtma ja uuenema.

Aasta alguses sai valmis Metsamoori Perepargi õppefilm, selle esitlused toimusid Võrumaa Keskkonnateenistuses ja Tartus Emajõekeskuses. Õppevideofilmid said maakondlike keskkonnateenistuste kaudu levitatud Eesti koolidesse.

Sügisel õnnestus EAS Piirialade ja Ääremaade Toetuse Agentuuril saada rahastust kahele arendusprojektile. Üks neist on Põllumajanduspiirkondade programmist saadud toetus – 271 600 krooni, mille tegevused praegu toimuvad neljas talus. Saadud toetuse ja omafinantseeringu abil valmis Veetkal keskkonnaõpetlik mängväljak-loodusrada atraktiivsete ja maakunstitaotluslike objektidega, mida on uudistamas käinud palud külastajad nii kodu- kui välismaalt. Oodatud ja teretunud on ka kõik kohalikud elanikud! Sama projekti raames valmis Tuhka talu aidale uus laastukatus. Teisele aidale saadud remonditoetuse abil peaks valmima sisustatud tareke teepausi ja näitusmüüki-de jaoks. Õpetlike talgupäevade raames sai Suure-Sõõrle alustatud metsamarjaistanduse rajamist, läbi viidi roigasaia tegemine Veetkal, järge ootab saviseina ehitus Värtemäel.

Kõik Metsamoori Perepargi talud saavad projekti raames atraktiivsed sissesõidu- ehk väravaviidad ja maanteeviidad. Samuti saadi toetust trükiste väljandmiseks.

Teine rahastust saanu – Phare CBC 768 199 krooni toetussummaga projekt, milles Metsamoori Perepark osaleb, hõlmab Võru maakonda ja koostööpartnereid Lätis. Selle projekti toetusest on Metsamoori Perepargi liikmetel võimalus osaleda kahel teemaparke tutvustaval õppereisil – üks neist Eestis, teine Lätis. Samuti viiakse Võrus läbi kaks rahvusvahelist seminari turismi- ja omavalitsussektori töö tõhustamiseks, kus ka Metsamoori Perepargi liikmed on osalema kutsutud. Projekti raames antakse välja Metsamoori Perepargi õpperaamat ning muid publikatsioonid. Samuti töötatakse välja meeneteprogramm ning registreeritakse Metsamoori Perepark kaubamärgina. Lisaks remonditakse Metsamoori Perepargi üldkasutatavaid objekte Mesilas, Pagarikojas, Metsamoori Kodus ja Kaanikojas, soetatakse vajalikud abivahendid retkede ja tegevuste läbiviimiseks (näiteks luubid, leivavalmistusriistad jm).

Projektitegevuste teostamine ei ole taludele kerge, sest üsna suures ulatuses tuleb investeerida ka oma raha. Kuid kes näeb ühises teemapargi getsemises perspektiivi, see peab ka oma panuse andma. Senine areng on olnud tõusujoones ja küllap hakkab varsti ka kasu tooma. Selleks on vaja kannatust, arukat tegetsemist ja koostöövalmidust. Koostöös ja üksteise

Kevadised riisumistalgud Veetkal.

Foto Irje Karjus

toetamises peitub meie edu võti.

Uudiseks ehk see, et veel üks talu on avaldanud soovi Metsamoori Perepargiga liitumiseks. Kes see on, jäägu esialgu üllatuseks.

Teiseks uudiseks on, et Võrumaa Turismiliidu poolt korraldatud I turismi aastaauhinnakonkursi parima turismiidee võitis Metsamoori Perepargi *Armastuse rada*. Auhinnaks saadud rauast pasuna võttis vastu Perepargi viie rajaga seotud talu esindajana Elmar Susi Kaanikojast.

2.novembri vihmasel õhtul toimus Veetka talus teistkordselt Võrumaa Turismiliidu algatatud ürituste-sarja "Rahvakalendri tähtpäevad Võrumaa taludes" raames *Hingede öö rännak*. Need 70 inimest, kes sel pimedal õhtul laussajus kolm elamuslikku tundi veetsid, ei unusta seda vast niipea. See kogemus, mille kaasaaitajaid Liliani, Matit, Kailit, Jonatani, Kasparit, Andyt ja Mallet (te olete fantastilised!) ma südamest tänan, andis meile unustamatu ühise läbielamise.

Sellest sügisest alustab Metsamoori Perepark koostööd Võru Kubija hotelliga terviseturismi arendamiseks. Sellega seoses külastasid oktoobri Metsamoori Pereparki mitme Eesti ja Soome juhtiva reisifirma juhid, et koostöösidemeid sõlmida. Oktoobris külastasid Metsamoori Pereparki ka Soome ajakirjanikud sooviga tutvustada meid oma lugejaskonnale nii meedias kui ka elamusretkede kaudu.

Alates detsembri alguspäevadest algavad Metsamoori mõnusad jõuluretked, mis sel aastal osaliselt Kaika Maanaiste Seltsi arenduskeskuse mõnuses kaminakambris saavad toimuma. Jõuluretkede ajaks soovin jõudu ka teistele taludele – Oru, Värtemäe, Maseri, Ala-Mähkli – ja Kaika Maanaiste Seltsile, kellega loodetavasti detsembris saab meeldiv olema koostööd teha. Samuti osaleb ka Nukumamma ja ehk valmivad sel aastalgi Tuhka põnevad meened.

Kõigile unistuste täitumist soovides,
Irje Karjus,
Metsamoor

Infolehes Tarupettäi ilmunud artiklid 1999-2003

Nr. 1, sügis 1999		lk	Nr. 8, sügis 2001		lk
Rein Drenkhan	Tarupettäi	1-2	Urmas Sellis	Must-toonekurest ja kotkastest	1
Henno Peegel	Kelle oma?	2	Henno Peegel	Karula Hoiu Ühing on ametlikult olemas	2
Pille Tomson	Karula Rahvuspargi Ähijärve Õppekeskus	3	Henno Peegel	Riigimetsa Majandamise Keskuse küsitlusest	2
Rainer Kuuba	Keda kaitseb kaitseala?	4	Ere Raudsepp	Võimalusterohke suvevaheaeg Karula rahvuspargis	3
Merike Tsimmer	Turismihooaeg Karulas	5	Kristi Kalve	Caritase keelelaagrid Karulas	4
Nr. 2, kevad 2000			Mati Urbanik	Haruldasi looma- ja linnuliike Karulas – täpikhuik, hüüp	5
Mati Urbanik	Kalavarude kaitseks	1	Nr. 9, talv 2001		
Henno Peegel	Arhitektuur Karulas	2-3	Henno Peegel	Maastike hooldamise konkurss Karula rahvuspargis	1
Merike Tsimmer	1999.a. Karula rahvuspargis	3	Terje Puudersell	Õppereis Matsallu	2
Rein Drenkhan	Kaitsekorralduskava peab valmima aasta lõpuks	4	Rainer Kuuba	Looduse taastamine raietega	3
Nr. 3, suvi 2000			Mati Urbanik	Haruldasi looma- ja linnuliike Karulas – pargi-nahkhiir, tiigilendlane, suurvidevlane	4
Marge Konsa	Jäljed minevikust	1	Susi Kama	Karulas koolitati metsa	5
Mati Urbanik	Looduskaitse Eestis – minevik ja tänapäev	2-3	Kalev Kleimann	Traditsioonilise ehituse koolituspäevad Karula rahvuspargis	5
Merike Tsimmer	Suvi Karulas	3	Nr. 10, kevad 2002		
Nr. 4, sügis 2000			Henno Peegel	Maastikuhoolduse konkurss	1
Mati Urbanik	Haruldasi looma- ja linnuliike Karulas – must-toonekurg, kalakotkas, kaljukotkas, euroopa naarits	1-2	Pille Tomson	Aasta 2001 Karula rahvuspargis	2
Kalle Eller	Ehituskoolitus Karulas	2	Tiit Sillaots	Maahoodustoetus 2001. aastal	3
Kärg Kama	Kohaliku pärimuse tähtsusest rahvuspargi töös	3	Marje Kask, Villy Sudemäe	Kokkuvõte RMK uuringust Karula rahvuspargis	3
Nr. 5, talv 2000			Mati Urbanik	Haruldasi looma- ja linnuliike Karulas – suurkõrv, põhja-nahkhiir	4
Jüri Drenkhan	Karula rahvuspargi piiritähistus aastal 2000	1-2	Rainer Kuuba	Algab kaitse-eeskirja uue variandi väljatöötamine	4
Ena Drenkhan	Giidikoolitus Karula rahvuspargis	2-3	Pille Tomson	Mis on kavas Karula rahvuspargis aastal 2002	5
Toivo Kotov	Maaturismialasest koostööst Karulas	3-4	Henno Peegel	Karula Hoiu Ühingu talgud	5
Nr. 6, kevad 2001			Nr. 11, suvi 2002		
Pille Tomson	Keskkonnaministeerium valmistub põllutöödeks	1	Ave Siilak	Kuni su küla veel elab, elad sina ka...	1-2
Henno Peegel	Maastike ja niidukoosluste hooldamine ning kompensatsioonid 2001.a.	1-2	Riinu Rannap	Karulas mudakonna otsimas	2-3
Mati Urbanik	Haruldasi looma- ja linnuliike Karulas – väike-konnakotkas, metsis, sookurg	2-3	René Freiberg	NATURA 2000 – mis see on?	4
Merike Tsimmer	2000.a. Karula rahvuspargis	3-4	Mati Urbanik	Haruldasi looma- ja linnuliike Karulas –välja-loorkull	4-5
Rainer Kuuba	Hobune metsatööl – kas ainult nostalgia?	5	Nr. 12, sügis 2002		
Nr. 7, suvi 2001			Hele Vaher	Ehituskoolitus	1
Henno Peegel	Maastikuhoolduse konkurss ja maahoodustoetused	1	René Freiberg	Viis küsimust LIFE projektist	2
Ruuben Post	Hiiu-kõplased Karulas	1	Kärg Kama	Rahvuspargi kaitse-eeskiri on täiendamisel	2
Mati Urbanik	Haruldasi looma- ja linnuliike Karulas – valge-toonekurg, laululuik, rukkirääk	2	Mati Urbanik	Haruldasi looma- ja linnuliike Karulas – kassikakk	3
Rein Drenkhan	Narura 2000 kaitsealade võrgustik Karula rahvuspargis	3	Mari Osvin	Rahvuspargi külastatavus suvehooajal 2002	3
Kärg Kama	Asutati Karula sõpru ühendav mittetulundusühing	3	Irje Karjus	Kevadest sügiseni Metsamoori Perepargis	4
			Kärg Kama	Folklooripraktikast Karulas	5
			Merike Tsimmer	Aasta Kõodre turismitalus	5
			Henno Peegel	KHÜ tegemistest 2002.a	6

Nr. 13, talv 2002		lk
René Freiberg ?	Karula rahvuspargi keskuses avatakse avalik internetipunkt	1
Taimi Käos	Lihaveiste kasvatamine sobib kuppelmaastikule	2
Henno Peegel	2002.a. maastikuhooldustööd Karula rahvuspargis	3
Mati Urbanik	Karulas minki püüdmas	3
Piret Kuhlbars	Pikassaare lugu	4
Mati Urbanik	Haruldasi looma- ja linnuliike Karulas – valgeselg-kirjurähn ja kolmvarvas-rähn	5
Pille Tomson	Valmimas on uus looduskaitseeadus	5
Arno Saaron, Mart Kallas	MTÜ Kaikamäe tegemistest	6
Henno Peegel	Maastike hooldamise konkurs Karula rahvuspargis	6
Pille Tomson	Arhitektuuripäränd ja kaitsealad	7
Kaili Preismann	“Rukkiräägust Euroopa Liiduni”	7
René Freiberg	Karula Rahvuspark võtab elanikelt vastu taotlusi loomade kasutusõiguse saamiseks	8
Nr. 14, kevad 2003		
Pille Tomson	Juba kümme?!	1
René Freiberg	Komisjon vaatas läbi esitatud loomataotlused	2
Kaili Preismann	Suvised praktikumid	2
Irje Karjus	Pöördumine Kaika kandi külade inimeste poole	3
Henno Peegel	Niitude hooldamise toetused	3
Kaidi Mändla	Fotokonkurss “10 aastat Karula rahvusparki”	3
Pille Tomson	Mis on kavas Karula rahvuspargis aastal 2003	4
Merike Tsimmer	Ülevaade 2002.aasta töödele-tegemistele	4-6
Merili Metsvahi	Suvisest rahvaluule-ekspeditsioonist ja selle tulemustest	6-7
Mati Urbanik	Haruldasi looma- ja linnuliike Karulas – siniraag	7
Henno Peegel	Maastikuhoolduse konkurs	8

Foto Merike Tsimmer

Nr. 15, suvi 2003		lk
Merike Tsimmer	Asutati lihaveise kasvatamise ühing	2
Irje Karjus	Kaika kandi rahvakoosolek	2-3
Kristi Kalve	Andke neile vabadust	3
Sille Teiter	Maaelu Arengu Kava 2004-2006	4-5
Liilia Tali	Algas kultuuripärandi kaitse projekt Karula rahvuspargis	6
Kristi Kalve	Keskuse majutushoonel on uus kasutaja	6
Kristel Rattus	Tulemas on Ähijärve käsitööpäev	7
Henno Peegel	Loodushoiutoetused	7
Margit Turb	Looduslaager Karulas	7
Nr. 16, sügis 2003		
Irja Saar	Mükoloogia välipraktikum	1
Henno Peegel	Ehitustegevusest kaitsealal	2
Merike Tsimmer	Valmimas on Tornimäe vaatetorn	2
Kristel Rattus, Helena Grauberg	Traditsioonilise ehituse koolitus	3
Merike Tsimmer	Käsitööpäev, simman ning maalilaager olid selle suve suuremad üritused	4
Merike Tsimmer	Selgusid küsitlustulemused Karula rahvuspargis korraldatavate koolituste ning infolehe “Tarupettäi” kohta	5
Kaidi Mändla	Matkapäevad Karula rahvuspargis	5
Kaidi Mändla	Fotokonkurss “10 aastat Karula rahvusparki”	
Nr. 17, talv 2003		
Mikk Sarv	Kuidas Pautsjärve hongad omale rahvuspargi rajasid	1
Taimi Käos	Ainult üks küsimus: “Mis siis oleks, kui rahvusparki ei oleks?”	2
Merike Tsimmer	Juubelijuttu ehk mis siis kümne aastaga ära on tehtud?	3-6
Marge Konsa	Karula muinasaegne kultuurmaastik	7
Neve Albre, Kaja Riiberg, Tiina Rauk, Mari Kaisel	Karula rahvuspargi maakasutuse muutustest ajalooliste kaartide põhjal	7-8
Ingmar Ott	Karula rahvuspargi järvede esinduslikkus, looduskaitse seisund ja üldine hinnang	8
Jaanus Elts	Põllumajandus lindude pilgu läbi	8-9
Pille Tomson	Looduskaitse arenguteed Karulas	9
Henno Peegel	Maastike hooldamise konkurs Karula rahvuspargis	10
Liilia Tali	Merikotkas Karula rahvuspargis	10
Taimi Käos	Noor perekond ehitab eluaset Karulasse	11-12
Irje Karjus	Metsamoori Perepark on uuenemas	13
Liilia Tali	Jüri jahimehelood	16

Rahulikke jõule!

Karula Rahvusparki kontor
ja külastuskeskus
on avatud
E-R kell 9-17.

Address:
Ähijärve küla,
Antsla vald, 66405
Võrumaa.

Tel. (078) 28 350 ja
052 51 552.
Faks (078) 28 350.

E-post:
kiri@karularahvuspark.ee

Välja antud Sihtasutuse
Keskonnainvesteeringute
Keskus toetusel.

KAASTÖID
JÄRGMISESSE
INFOLEHTE
OOTAME
KUNI
1. MÄRTSINI 2004.

VAATA MEID KA INTERNETIST:

www.karularahvuspark.ee

**Karula Rahvus-
parki Administ-
ratsiooni metsa-
spetsialisti**

**Mati Urbaniku
vastuvõtuaeg
teisipäeviti
kell 10-16.**

**Muul ajal kohtu-
miseks leppida
kokku telefonil
052 90 388.**

**Karula Rahvus-
parki Administ-
ratsiooni maa-
ja planeeringu-
spetsialist**

**Henno Peegel
võtab vastu
teisipäeviti ja
neljapäeviti
kell 10-17.**

Jüri jahimehelood

Jüri Drenkhani pajatatud jahimehelood on pärit 1960-ndatest aastatest, mil suurulukeid metsades vähe liikus. Tollal oli jaht muhe seltskonnaüritus – mindi metsa rebaseid ja jäneseid “vaatama”. Küllap neidki vähevõitu oli, sest jahimeestel jäi alailma aega üksteisele vimkasid visata. Eks ikka nii, et mina sulle ja siis jälle sina mulle. Ja lõbu laialt ka pealtvaatajatel.

Suuremad vimkaviskajad olid Hargla poolt mehed Enn ja Juhan, kelle jahialad praeguse rahvusparki aladele ulatusid. Ei lugenud siin suuremat meeste vanusevahe – Enn oleks Juhani parajasti pojaks passinud.

Sedakorda tuleb jälle Enn täies jahivarustuses Juhani poole ja kamandab, et nüüd vaja jahti minna. Juhan sätibki oma jahikraami lauale valmis – padrunivöö ja püssi muidugi ka – ja läheb siis koerale süüa andma. Aga küllap on ootamajäetud Ennul sedakorda meeles mõni Juhani vana trikk, mis nüüd hädasti vastuandmist vajab. Mõeldud tehtud. Kougib noaotsaga Juhani padrunitel tropid eest ja raputab haavlid välja, puistab Juhani köögiriiuililt jahu asemel ja sätib kõik jälle kenasti endisesse korda tagasi.

Lähevad siis mehed metsa ja lasevad koera lahti. Ja kohe põõsast suur jänes Juhani vastu. Vanem mees paneb kähku kaks pauku nii mis tolmas, aga jänes saab putku. Juhan kiruma ja imestama, et lume peal pole haavlijälgegi. Uurivad kahe mehega. Noorem mees arvab targasti, et ju püss laseb viltu peale seda, kui Juhan esimese jääga maha kukkus.

Publikut oli nüüd juba rohkem kogunenud, sest teised jahimehed tulid paugu peale kohale. Ja kohe Juhani uus võimalus – jälle jänes otse ees. Tulistab nii, et kuusemets tolmu täis. Enn vaatab seda nalja kõrvalt ja küsib, et kas jänesel on kasukad nii kirpe täis, et vaja tustitada: “Ma kaesi mäe otsast, et tust ja tolm ökva taga!”

Juhan vannub püssi ja on kuri mis hirmus. Ja siis kargab rebane põõsast. Juhan paneb kaks “välki” ja näeb nüüd ise ka, et tolm taga. Urgitseb taskunoaga Ennu näputöö lahti ja ajab rusikad püsti: “Sulle, reole, on hõbekuul ka palju!”

Aga Enn on aumees – kui ise samal päeval jänes tabab, siis annab selle lahkesti Juhani.

Mõne aja pärast läheb Juhan Ennu jahile kutsuma. Aga Ennul oli eelmisel päeval sünnipäev ja pea lõhub otsas mis hirmus. Juhan lohutab seepeale, et küll jahikäik lahutab vimma ära ja pealegi olevat tal kodus üks soru, mille siis päeva lõpul ära saab võtta. See jutt mõjub ja lähevadki metsa. Aga jahisaaki pole kusagil. Lõpuks silkab võsast üks jänes välja ja Enn sirutab selle maha. Vaatavad – õige väike ja niru teine, küllap hiline jänesepoeg. Enn ei viitsi ülearust kaasas tassida ja tõmbab jänkul sealsamas sisikonna välja, et saab kergem.

Õige varsti laseb Juhan ka jänes. Aga suure ja paksu. Teised mehed ka ümber imestamas, et küll võis selline jõmakas palju külarahva õunapuid nahka panna.

Juhan ei saa pidama ja kiidab Ennule, et vaata missugune jänes mul, aga sul selline niru. Ennul on selletagi vilets olla ja kui külapoe lähedale jõutakse pakub välja kihlveo: “Kas tääd, Juhan, ma lassi küll väikse jänku, aga see kaalub sama palju või päale kui su oma!”

Juhani meelest ajab teine nii hullu juttu, et võib julgelt kihlveo vastu võtta. Lepivadki poole liitri peale kokku ja löövad jänesed kaalu kõrvale leti peale. Enn kasutab juhust, kui Juhan poesolijatele oma jäneselaskmist räägib, ja sokutab kahekilose kaalupommi tühjaksroogitud jänkule kõhtu. Panevad jänesed kaalu peale ja Ennu pojuke on Juhani paksust 150 grammi raskem. Juhan hurjutab kaupmeest, et sel kaal valetab. Pole midagi teha, kaal on korras. Kaaluvad veel ja veel, ikka sama jant. Kõik on õige ja leping on leping. Juhan laob viinaraha letile - ise kirub, et nüüd on küll ilmast õigus otsas, kui jänesepoeg suurest jänesest rohkem kaalub. Pudel tuuakse letti, kork võetakse maha ja Enn võtab esimese turgutava suutäie. Juhan ei võta südametäiega tilkagi. Enn surgib, et võtku teine ikka, see olevat ju kohe näha olnud, et jänesepoeg rohkem kaalub. Juhan nõuab, et tehku Enn asi selgeks. Enn seletab, et küllap oli väiksem jänes parema toidu peal: “Või oli äkitse määnegi Tsehhi jänes!” Ja joo muudkui edasi.

Pudel saab tühjaks ja Enn hakkab koju sättima. Aga unustab joonud mees ettevaatuse ja tõstab oma jänest esikäppadest. Kaalupomm veereb välja, petukotile varba peale. Juhan vaatab seda asja, aga vihaseks ei saa. Ühmab ainult: “Näh, ega sa muidu juua ei saa kui Juhani najal saad.”

Ja peab veel oma lubadustki meeles – kodus soru ootamas!

